

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 570900/5

בבית הדין הרבני האזורי נתניה

לפני כבוד הדיינים:

הרב שניאור פרדס – אב"ד, הרב חיים ו' וידאל, הרב יאיר לרנר

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד מנחם חפר)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד זיו גרובר)

הנדון: מבחני הלכת השיתוף והכללת פסיקה על פיה בהסכמה שבקניין לדון על פי החוק

### החלטה

מוקד הדיון בפסק הדין שלפנינו הוא הדירה בחיפה אשר רשומה על שם הבעל. האישה דורשת מחצית מהדירה לאור הלכת השיתוף.

לצדדים נכסים נוספים אשר רובם נמצאים בגרמניה ולגביהם תצא החלטה נפרדת לאחר בירור הזכויות המדויקות שם.

רקע:

הצדדים נישאו בשנת 1971.

במהלך נישואיהם עקרו הם מהארץ והתגוררו בשליחות בגרמניה. בשנת 2005 חזרה האישה ארצה והתגוררה בגפה בדירה בחיפה.

הבעל הגיש תביעת גירושין, ולאחר דין ודברים ארוך ומייגע אשר כלל דיונים חוזרים ונשנים בביה"ד האזורי בחיפה, בביה"ד הגדול ולאחר מכן בביה"ד הרבני האזורי בנתניה, התגרשו הצדדים בתאריך י"ג במרחשוון תשע"ה (6.11.2014).

בהסכם הגירושין אשר יובא להלן נכתב שענייני הרכוש והכספים יידונו לאחר מתן הגט ולאחר קיום דיון הוכחות וסיכומים בעניין.

בתאריך י"א באייר תשע"ז (7.5.2017) התקיים דיון הוכחות אשר רובו הגדול יוחד לעניין הדירה בחיפה. בהתאם להוראת ביה"ד הוגשו סיכומים בעניין הדירה בחיפה. אף שיש מחלוקת נוספות לגבי שאר הרכוש בגרמניה, אך מכיוון שנושא הדירה בחיפה לכאורה אינו קשור לשאר הרכוש, ומאידך גיסא למבקש יש דחיפות לפסק דין בעניין הזה בגלל תכניות פינוי בינוי שנערכות בבניין שבו נמצאת הדירה, לפיכך הורה ביה"ד על הגשת סיכומים בנושא זה של הדירה בחיפה לצורך החלטה בעניין.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

### טענות הצדדים

כאמור, הדיון נסוב סביב הדירה בחיפה. הדירה המקורית הייתה בגודל 107 מ"ר, דירה זו נפלה בירושה לגרוש מאביו בתחילת שנות השמונים, ובהמשך, בשנת 1997 חיברו לה דירה קטנה נוספת בגודל 19.3 מ"ר שהייתה סמוכה לה. לאחר קנייתה נערך שיפוץ כדי לאחד את הדירות (מבחינה מעשית אך לא מבחינה רישומית).

המחלוקת העקרונית בין הצדדים נעוצה במתווה הדין אשר צריך להנחות את ביה"ד.

יובהר כי הצדדים קיבלו על עצמם בקניין גמור לפני ביה"ד לדון בעניין הרכוש לפי החוק.

בדיון בתאריך מיום ט"ז בתמוז תש"ע (28.6.2010) נאמר כך:

ביה"ד: כיום זה דיון ראשון ועדיין אין הוכחות לעילת הגירושין, אבל מאחר שכרכו עניין הרכוש צריך לקבל בקניין לדון בחוק יחסי ממון.

הצדדים מסכימים לדון על כך, ומקבלים בקניין על כך.

לדברי ב"כ האישה הכוונה בקניין שנעשה היה לדון ע"פ הלכת השיתוף ולא על פי חוק יחסי ממון אשר נחקק רק בשנת 1974 – שנה לאחר נישואי הצדדים. לדברי ב"כ האישה יש לדון לפי חוק יחסי ממון שכן על דבר זה קיבלו קניין ולא מעבר לכך.

למחלוקת זו השלכה ישירה לשאלת הדירה נשוא פסק הדין.

הנה בעוד הלכת השיתוף היא מקיפה וגורפת יותר, כאשר ההנחה הבסיסית היא שקיים שיתוף בין בני הזוג ולכן כלל הנכסים שברשותם יחסו תחת חוקה זו למעט החרגה מפורשת, הרי שחוק יחסי ממון מגביל את זכויות הצדדים וקובע שיש לבצע איזון משאבים רק ברכוש אשר הוכח שנצבר במהלך החיים המשותפים ומכוחם.

בהקשר זה, לטענת ב"כ האישה חלה על הצדדים הלכת השיתוף ולפיכך היא תובעת מחצית הן בדירה הראשונה והן בתוספת המאוחרת – הדירה הקטנה שאוחדה עם הגדולה.

לדברי ב"כ האישה, האישה תרמה משמעותית לדירה הנוכחית בהשתתפותה בקניית הדירה הנוספת הקטנה הסמוכה לה ובחיבורה לדירה הגדולה. היא טוענת שהדבר נעשה בשיתוף פעולה עימה – מעשית ופיננסית – והכסף לרכישת הדירה הנוספת הגיע מהחשבון המשותף. לדבריה, הסיבה שהדירה רשומה ע"ש התובע בלבד היא רק מסיבות פרוצדוראליות ומנהליות.

כמו כן, היא טוענת שנעשו שני שיפוצים בדירה: שיפוץ ראשון שנערך בשעה שחיברו את שתי הדירות לאחת, שיפוץ זה נערך מכספי הצדדים מהחשבון המשותף. לדבריה, גם דבר זה מלמד על תרומתה לקניית הדירה. כמו כן, אחרי שהאישה עברה להתגורר בדירה לבדה לאחר הקרע בין הצדדים ערכה, לטענתה, שיפוץ בדירה המורחבת, ומקור המימון היה פדיון כספי קופת גמל שלה.

כמו כן היא טוענת שהתובע הבטיח לה שהיא תוכל להמשיך להתגורר בדירה לשארית חייה ולכן עליו לקיים את הבטחתו. כראיה לדבריה הביאה את האחראית על עיצוב הדירה שתעיד על כך.

פעולות אלו מעידות לדעתה על קיומו של שיתוף בסיסי בדירה אשר בהתאם להלכת השיתוף די בה כדי לזכות אותה במחצית הדירה.

התובעת מבקשת לפיכך לרשום מחצית מהדירה על שמה ובוודאי לא לשלם דמי שימוש.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לטענת ב"כ האיש, על הצדדים חל חוק יחסי ממון ולכן יש להחריג את הדירה בהיותה דירת ירושה. כמו כן טוען שגם הדירה הקטנה נרכשה מכספי ירושה ולכן גם דינה של דירה זו להיות מוחרגת מהאיזון.

לדבריו, הדירה נפלה בירושה כאמור, וגם הדירה הקטנה שנקנתה לאחר מכן ואוחדה עם הדירה הראשונה נרכשה מכספי ירושה שהיו שמורים בכספת ונועדו לצורך מטרה זו. כראיה לדבריו העיד את העו"ד שטיפל ברישום הדירה – בן דודו [ר' ס']. לדברי העד, הדירה כולה, הן הדירה העיקרית והן הדירה הנוספת רשומה על שמו בלבד בטאבו – דבר המוכיח שהיא שייכת לו בלבד.

לגבי טענות האישה לעניין כוונת השיתוף הוא טוען שלפי חוק יחסי ממון אין די בכך מאחר שהחוק החריג דירת ירושה מהאיזון ולכן גם אם העובדות לגבי השיתוף היו נכונות, הן אינן מקנות לה חלק בדירה.

מעבר לכך, הוא מכחיש את טענת האישה שהיא שיפצה את הדירה וטוען שהדבר נעשה ע"י שוכר הדירה שהיה גר במקום והוא קיזז את העלות מכספי השכירות שהיה אמור להעביר לצדדים. לגבי ההבטחה שניתנה לאישה בעניין זה טוען האיש שלא התכוון לתת לה אלא בזמן שהיו פרודים ובהנחה שלא תגרום לו קשיים, אך מאחר שהאישה עיגנה אותו במשך שנים אין לו כל רצון לתת לה את אפשרות המשך המגורים בדירה.

נפקות נוספת היא שאלת דמי השימוש. לדברי ב"כ האיש מאחר שהדירה שייכת באופן בלעדי לאיש לפיכך על האישה לשלם לו דמי שימוש עבור הזמן שהיא גרה לבדה בדירה. לדברי ב"כ האישה, מאחר שלדעתו הדירה שייכת גם לאישה בהתאם להלכת השיתוף ויש לה זכות בה לפיכך היא פטורה מדמי שימוש.

כאמור, הצדדים חלוקים ביניהם אם כוונת הקניין שקיבלו עליהם בביה"ד הייתה לדון לפי הלכת השיתוף או לפי חוק יחסי ממון.

יצוין שב"כ האישה טען בסיכומיו שגם לפי חוק יחסי ממון יש לאישה חלק בדירה וזאת לאור השיתוף הספציפי שיש בדירה, לדעתו, לאור העובדה שהאישה השקיעה בדירה כפי שנטען לעיל.

לעניין זה ייאמר מייד שהשיתוף הספציפי נאמר, על פי הפסיקה, רק בכל הנוגע לדירת מגורים שהצדדים התגוררו בה זמן רב, ובתוספת "דבר מה נוסף" של השקעה וכדו' בדירה. אבל בנידון שלפנינו הצדדים מעולם לא התגוררו יחד בדירה האמורה וברור שאין מקום לדון בה שיתוף ספציפי.

לאור האמור התובע מבקש מהאישה דמי שימוש בדירה לאורך כל התקופה ממועד הגט ועד היום.

### הנושאים העומדים לביורור

1. האם יש לדון את הצדדים לפי חוק יחסי ממון או לפי הלכת השיתוף?
2. אם יש לדון לפי הלכת השיתוף, האם הדבר מקנה לאישה חלק בדירה הגדולה?
3. מי רכש ובאיזה כספים נרכשה הדירה הקטנה, וכן מי שיפץ ואיחד את הדירות ובאיזה כספים?

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

4. אם יש לדון לפי הלכת השיתוף, האם הדבר מקנה לאישה חלק בדירה הקטנה?
5. אם יש לאישה חלק בדירה הקטנה, האם העובדה שהדירה הקטנה חוברה לדירה הגדולה יש השפעה גם על השיתוף בדירה הגדולה?
6. אם אין לאישה כל חלק בדירה, או שיש לה זכות חלקית, האם היא חייבת לשלם דמי שימוש לגרוש?

### דיון והכרעה

לעניין המסגרת הנורמטיבית של הדיון ומהות הדיון שיש לדון כאן. הגה בתחילה הצדדים קיבלו ביניהם לדון לפי החוק, כך נאמר בדיון מיום ט"ז בתמוז תש"ע (28.6.2010):

ביה"ד: כיום זה דיון ראשון ועדיין אין הוכחות לעילת הגירושין, אבל מאחר שכרכו עניין הרכוש צריך לקבל בקניין לדון בחוק יחסי ממון.

הצדדים מסכימים לדון על כך, ומקבלים בקניין על כך.

לדברי ב"כ האישה הכוונה הייתה לפסיקה האזרחית – לא הייתה כוונה להיצמד לחוק עצמו אלא להוראת הפסיקה האזרחית. מאחר שבמקרה דנן הזוג נישא לפני שנת 74 לכן חלה עליהם הלכת השיתוף ועל הבעל להתחלק בכל הרכוש שיש לו. ב"כ הגרוש מתנגד וטוען שמאחר והסכימו לדון לפי החוק לכן אין להוציא יותר מאשר החוק, ומכיוון שהדירה נשואת הדיון נפלה בירושה, החוק לא חל עליה ולאישה אין חלק בה.

הגה בדיון נוסף שנערך בביה"ד האזורי בנתניה בתאריך ט"ז במרחשוון תשע"ה (9.11.2014) הצדדים חזרו על טענותיהם בעניין זה גופו – מהי ההלכה בה יש לנהוג במקרה דנן. בו ביום ניתנה החלטה שהצדדים יתגרשו מיידית ונושא הרכוש יידון לאחר מכן. בהחלטה נכתב בין היתר:

א. הצדדים יתגרשו מיידית כהסכמתם.

ב. כל הרכוש והזכויות הכספיות והחובות שיש לצדדים עד יום הקרע יחולקו בין הצדדים בהתאם לדיון. מודגש בזאת כי כספים ורכוש השייכים לאחד הצדדים בלבד בהתאם לדיון לא ייכללו בחלוקה.

ג. הבית כחיפה – ביה"ד יקיים בו דיון הוכחות יישמעו טענות יוגשו נתונים ויתבררו העובדות וביה"ד יכריע בנושא.

החלטה זו חתומה גם ע"י הצדדים עצמם והם הסכימו עליה. מנוסח ההחלטה עולה שהחלוקה תיעשה "בהתאם לדיון". נראה שהכוונה הייתה שאף עניין זה עצמו – איזה דין יש להחיל כאן – מסור ע"י הצדדים להכרעת ביה"ד.

לאחר העיון נראה שמאחר ולפי הפסיקה האזרחית על הצדדים חלה הלכת השיתוף, לאור העובדה שנישאו לפני 1974, ומאחר שהצדדים הסכימו לדון "בהתאם לדיון", לפיכך יש להחיל עליהם את הלכת השיתוף.

כמו כן נראה שחוק יחסי ממון עצמו קובע שהוא לא חל על מי שנישא טרם חקיקת החוק, ולכן גם מי שהתכוון להתחייב לפי החוק – הרי החוק עצמו קובע שעל זוג שנישא לפני 1974 יש להחיל את הלכת השיתוף ולא את איזון המשאבים בדרכו של החוק.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

כך נכתב בחוק יחסי ממון סעיף 14: "סעיף 3 ושאר הוראות הפרק השני לא יחולו על בני זוג שנישאו זה לזה לפני תחילת חוק זה."

כלומר, גם לפי החוק עצמו יש לדון את הצדדים שלפנינו לפי הלכת השיתוף.

לגופו של עניין, ההגדרה של הלכת השיתוף היא ההנחה שיש שיתוף מלא בין בני הזוג. ראה רע"א 8791/00:

על פי הלכת השיתוף בזכויות, חזקה על בני-זוג, המנהלים אורח חיים תקין ומאמץ משותף, כי הרכוש שנצבר מצוי בבעלותם המשותפת (ראו, בין היתר, פרשת ברגר, 245–246; ע"א 253/65 בריקר נ' בריקר, פ"ד כ(1) 589, 597 (להלן: פרשת בריקר); ע"א 135/58 בראלי נ' מנהל מס עזבון, פ"ד כג(1) 393, 395–396; ע"א 595/69 אפטה נ' אפטה, פ"ד כה(1) 561, 566 (להלן: פרשת אפטה); ע"א 3563/92 עזבון גיטלר נ' גיטלר, פ"ד מח(5) 489, 494–495 (להלן: פרשת גיטלר)). זאת, אף אם הנכסים רשומים על שם בן הזוג האחד, או נמצאים בחזקתו הבלעדית. החזקה בדבר השיתוף בזכויות נלמדת מאופיים של חיי הנישואין. עם זאת, חזקה זו, המבוססת על הסכמתם המפורשת או המשתמעת של בני הזוג, ניתנת לסתירה. כדי לסתור את החזקה ולהוציא נכסים מסוימים מתחולתה של חזקת השיתוף, נדרשות ראיות כבדות משקל. הנטל הוא על הטוען לאי התקיימותה (ראו פרשת יעקובי, 579; רע"א 964/92 אורון נ' אורון, פ"ד מז(3) 758, 763; רוזן צבי, 224–233).

אך גם הלכת השיתוף לא חלה על נכסים חיצוניים שנפלו בירושה אלא לאחר שהתקיימה בהם כוונת שיתוף. ראה ה"פ 11-01-30381:

המבקש והמשיבה 1 נישאו בשנת 1949 ועל כן המשטר הרכושי החל עליהם אינו הסדר איזון המשאבים הקבוע בחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג – 1973, כי אם הלכת השיתוף בנכסים, שהתפתחה בפסיקה. בהתאם להלכת השיתוף, קיימת חזקה כי הרכוש שנצבר במשך חייהם של בני זוג, החיים יחד ומקיימים משק בית משותף, הוא משותף, אלא אם ישנן ראיות על כך שהתגבשה ביניהם כוונה אחרת.

אמנם חזקת השיתוף חלה על כלל נכסיהם של בני הזוג, אולם כאשר מדובר בנכסים "חיצוניים", שניתנו במתנה או בירושה לאחד מהם ולאחר הנישואין, כמו בענייננו, אין החלה אוטומטית של הלכת השיתוף, אלא יש לבחון את עובדותיו ואת נסיבותיו של המקרה הנדון. ראוי להפנות בהקשר זה לדברי כבוד השופט מצא בע"א 4151/99 בריל נ' בריל, פ"ד נה(4) 709:

"הכול, בוודאי, יסכימו כי החלה "אוטומטית" של הלכת השיתוף גם על נכסים חיצוניים לא תהווה דין רצוי; ומאידך, אין גם מי שיחלוק כי השיתוף בנכסי בני זוג עשוי, בעיקרון, לחול גם על נכסיהם החיצוניים. מנקודת מבט משפטית יש בסיס להבחין בין נכסים חיצוניים לבין נכסים שבני זוג רוכשים במאמצייהם העצמיים במהלך תקופת נישואיהם. ההבדל העיקרי הוא בכך, שנכסים חיצוניים נופלים בחלקו של אחד מבני הזוג מכוח זיקה – משפחתית, חברתית או אחרת – שאין לה ולנישואיו לבן זוגו ולא כלום. ומהבדל זה צומחים שורה של טיעונים אפשריים נגד החלתה ה"אוטומטית" של הלכת השיתוף על נכסים חיצוניים, בכללם זכותו הקניינית של בן הזוג לגבי נכסים שרכש לפני נישואיו, וכן כיבוד רצונו וכוונתו של מעניק נכס כזה, במתנה או בירושה, לאחד מבני הזוג. להסכמת בן זוג, לשתף את בן זוגו גם בנכסיו החיצוניים, יש, כמובן, משקל מכריע; וביטוי

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

להסכמתו (או לאי־הסכמתו) לכך עשוי להימצא גם באיכות יחסיהם של בני הזוג [...]

אכן טמיעתו ברכוש המשותף של נכס שנפל לאחד מבני הזוג ממקור חיצוני – אף אם מדובר בטמיעה רעיונית ומעשית, ולא דווקא בטמיעה פיזית או פורמלית – עשויה להעיד על הסכמה משתמעת בין בני הזוג לשיתוף בן הזוג השני גם בנכס זה. אך התשובה לשאלה, כלום הנכסים החיצוניים אמנם נטמע ברכוש המשותף, חייבת להיגזר מבחינת נסיבותיו הקונקרטיות של המקרה הנתון.

יסודה של הלכת השיתוף היא שאנחנו מניחים שיש כוונת שיתוף ראשונית בזוג שחי חיי זוגיות מלאים לגבי כלל הנכסים שברשותם, למעט נכסים שיש בהם סיבה וטעם לומר שהם הוחרגו מהשיתוף. אכן, לגבי דירת ירושה חיצונית הלכת השיתוף אינה מוחלטת באופן אוטומטי אך יש אפשרות להכליל אותה בשיתוף אם הוכחה בה כוונת שיתוף. יצוין שעל פי חוק יחסי ממון אין די בכוונת שיתוף "רעיונית מעשית" אלא נדרשים אנו לכוונת שיתוף ספציפית שתנאיה נוקשים הרבה יותר ("פיזית או פורמלית" ולפי כללים שנקבעו בפסיקה רחבה בעניין זה).

לפי האמור יש לקבוע לגבי נידון דידן כי אף לפי הלכת השיתוף, נקודת ההנחה הראשונית לגבי דירת הירושה במקרה דנן, שהיא אינה בכלל השיתוף היות שמקורה הוא בירושה ולפיכך נטל ההוכחה לשיתוף בעניין זה מוטל על האישה. יצוין שלפי חוק יחסי ממון רף ההוכחה הנדרש מהאישה הוא גבוה עוד יותר וברור שאינו קיים בנשוא פסק הדין, אולם כאמור גם לפי הלכת השיתוף שדי בכוונת שיתוף ברף נמוך יותר, בנידון דנן נטל ההוכחה על האישה כדלהלן.

ברם לגבי הדירה הנוספת הקטנה, שנקנתה במהלך חיי הנישואין המשותפים נראה שההנחה הראשונית שיש לה להיכלל בנכסים ברי השיתוף, ונטל ההוכחה שהייתה כוונה להחריג דירה זו מהשיתוף מוטל על הצד הטוען זאת. לפיכך על האיש מוטל להוכיח כוונה להחרגה בשיתוף של הדירה הקטנה וכפי שנבאר להלן.

### לגבי השאלות העובדתיות

מעשה יש לדון בהוכחות שלפנינו אם יש בהם כדי להוכיח לכאן או לכאן.

### הראיות לשיתוף ולחוסר שיתוף בדירה הקטנה

הנה לגבי מקור הכספים עבור רכישת הדירה הקטנה הסמוכה לדירה הנוכחית יש הכחשה בין הצדדים. האיש טוען שהכספים הגיעו מכספי ירושה שירש מאביו ואשר נשמרו בכספת בבנק והוצאו לצורך קניית הדירה, ואילו האישה טוענת שהכספים הגיעו מחסכונות ומהכנסות של הצדדים ומחשבון הבנק המשותף.

כמו כן יש הכחשה לגבי נסיבות הרישום של הדירה ע"ש האיש בלבד. לדברי האישה הדבר נעשה מסיבות מנהליות וטכניות בלבד ואילו לדברי האיש הדבר נעשה במכוון מכיוון שהדירה שייכת לו בלבד. לעזרתו גייס האיש את עו"ד [ר' ס'] אשר שימש בזמנו כעו"ד בעסקת המכר של הדירה הקטנה, וכך אמר בדיון מתאריך י"א באייר תשע"ז (7.5.2017):

ש: אומרת [פלונית] שאתה אמרת לה שהנכס הזה יירשם רק על שמו כי זה נוח יותר, ממילא יש באתו בניין דירה על שמו, והיא לא נמצאת בארץ, היא בגרמניה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ת: לא דיברנו איתה בכלל. לא היו בארץ.

ביה"ד: יש טלפון.

היא אומרת שהיא דיברה איתך בטלפון.

ת: לא היה.

גם לגבי מקור הכספים העיד העו"ד הנ"ל:

ש: איך מומנה רכישת המוסך?

העד: אני שילמתי מצ'קים שלי. אח"כ קיבלתי כסף מהכספת של [פלונן].  
(מציג צילומי צ'קים).

ש: היה לך ייפוי כוח מ[פלונן]?

ת: כן.

ש: הייתה לך הרשאה לגשת לכספת?

ת: לא זוכר. יכול להיות שכן.

ביה"ד: מתי זה היה?

ת: ב־10.10.1997.

ביה"ד: אתה היום זוכר, אחרי עשרים שנה, אם זה היה מהכספת?

ת: אני בדקתי מהגיליון טיפול.

ביה"ד: מה רשום בגיליון טיפול?

(העד מגיש את גיליון הטיפול שבתיקיית המסמכים הירוקה לעיון ביה"ד).

ביה"ד: איך אתה זוכר את המילה כספת עשרים שנה?

ת: הוא אמר לי אז. הוא הזכיר לי את כל הסיפור.

ביה"ד: ומאיפה הוא הביא את הכסף לפני עשרים שנה?

ת: זה מה שהוא אמר לי.

ברם עדותו של הנ"ל נראית מפוקפקת. ראשית יש להזכיר שמדובר בבן הדוד של האיש אשר שימש עו"ד של המכר ולכן יש לו קרבה משפחתית אשר פוסלת אותו מעדות.

שנית, העד עומת עם האישה ונאלץ לחזור בו מדבריו:

ש: היא אומרת שהיא דיברה איתך בטלפון.

ת: לא היה.

אך בהמשך:

ביה"ד: תזכירי לעד את השיחה.

האישה: אתה דיברת איתי בטלפון באותה הזדמנות כאשר עסקה זו נסגרה.

העד: נכון לאחר שעסקה זו נסגרה דיברת איתי בטלפון, ולא לפני שנסגרה.

האישה: אחרי שנסגרה. ואתה אמרת שאתה הולך לרשום אותה ע"ש [פלונן] בלבד, ואני אמרתי לך שמכיוון שאנחנו זוג נשוי ואין לי צל של חשד, זה נראה לי שולי ע"ש מי לרשום. זו הייתה התגובה שלי בטלפון אליך.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ביה"ד חש בחוסר האמינות של העד והתרה בו:

ביה"ד (לעד): אתה פה מעיד ומוזהר לומר את האמת. עדות שקר דינה שבע שנים.

כמו כן תמה ביה"ד, כאמור, מאין זוכר העד במדויק שמקור הכסף לרכישה נלקח מהכספת:

ש: איך מומנה רכישת המוסך?

העד: אני שילמתי מצ'קים שלי. אח"כ קיבלתי כסף מהכספת של [פלונני]. (מציג צילומי צ'קים).

ש: היה לך ייפוי כוח מ[פלונני]?

ת: כן.

ש: הייתה לך הרשאה לגשת לכספת?

ת: לא זוכר. יכול להיות שכן.

ביה"ד: מתי זה היה?

ת: ב־10.10.1997.

ביה"ד: אתה היום זוכר אחרי עשרים שנה אם זה היה מהכספת?

ת: אני בדקתי מהגיליון טיפול.

ביה"ד: מה רשום בגיליון טיפול?

(העד מגיש את גיליון הטיפול שבתיקיית המסמכים הירוקה לעיון ביה"ד).

ביה"ד: איך אתה זוכר את המילה כספת עשרים שנה?

ת: הוא אמר לי אז. הוא הזכיר לי את כל הסיפור.

ביה"ד: ומאיפה הוא הביא את הכסף לפני עשרים שנה?

ת: זה מה שהוא אמר לי.

נמצא שעדות העד הנ"ל אינה מתקבלת, הן לגבי מקור הכספים והן לגבי שאלת הרישום.

לאור האמור יש לקבוע שהאיש לא הצליח להרים את נטל ההוכחה המוטל עליו כדי להחריג את הדירה הקטנה מהנכסים המשותפים. לפיכך, לפחות לגבי הדירה הקטנה אשר נרכשה במהלך חיי הנישואין יש לקבוע שהיא משותפת לצדדים.

### הראיות לשיתוף וחוסר שיתוף בדירה הגדולה

בדיון הנ"ל לגבי מקור הכספים לשיפוץ הדירה הקטנה ואיחודה עם הדירה הגדולה הסכימו הצדדים שהכסף הגיע מהשוכר של הדירה הגדולה אשר היה מעוניין בעצמו בהרחבת הדירה לצורך השכירות שלו, וכך כספי השכירות שהיה משלם עבור הדירה הגדולה קוזזו לצורך השיתוף והאיחוד של הדירות. כספי השכירות האמורים היו נכנסים עד לזמן השיפוץ לחשבון המשותף של הצדדים. מכוח עובדה זו טענה האישה שיש לראות כמו כן באיחוד של הדירות, שיתוף של הנכסים, שכן גם השיפוץ והאיחוד של הדירות נעשה מכסף משותף והגיע מתוך החשבון המשותף ודבר זה יש בו כדי ללמד על כוונת שיתוף גם בדירה הגדולה.



# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ברם, בדיון הנ"ל אמרה האישה שאינה יודעת במדויק מהיכן הגיעו הכספים לשיפוץ ואיחוד הדירות. היא טענה שזה 'עניין סמנטי'. כך בדיון מיום י"א באייר תשע"ז (7.5.2017):

ביה"ד: איך שילמו את השיפוץ? מקיזוז דמי השכירות?

האישה: לא זכור לי שזה שולם באמצעות הקיזוז, וזה עניין סמנטי.

[...]

ביה"ד: האם כסף השיפוץ יצא מהחשבון המשותף?

האישה: את העניין הטכני הזה אני לא זוכרת.

לדעת ביה"ד, עניין זה אינו 'סמנטי' כלל ועיקר שכן אם הכספים הגיעו ישירות מכספי השכירות של הדירה הראשונה, דהיינו שהשוכר של הדירה הגדולה שילם בעצמו עבור השיפוץ וקיזז זאת מתשלום דמי שכירות, נמצא שמעולם לא הגיעו כספים אלו לידי האישה ונמצא שהאישה לא תרמה מאומה לעניין זה, שהרי הדירה הראשונה, כאמור לעיל, הייתה שייכת בבירור לבעל בלבד מחמת הירושה שנפלה לו ולפיכך כספי השכירות שייכים לו בלבד.

ואף כי עד לשיפוץ היו כספי השכירות מועברים לחשבון המשותף, ולכאורה היה אפשר אפוא לומר שכספים אלו שימשו לצורך השיפוץ וממילא גם האישה הייתה שותפה בכך, אך מאחר שהכספים המסוימים שנוגעים לשיפוץ מעולם לא נכנסו לחשבון אלא נגרעו וקוזזו מהשכירות ושולמו ע"י השוכר ישירות למשפץ, לכן אין לראות בכך תרומה של האישה לשיפוץ. ואף כי היא קיבלה כספי שכירות במתנה מהבעל בכך שהבעל היה מעביר את כספי השכירות בכל חודש, עד השיפוץ, לתוך החשבון המשותף, אך אין דבר זה מלמד על להבא ואין בכוח זה לבד ליצור מעמד של שיתוף קנייני בנכס – אומנם הבעל היה מעביר את הכסף לחשבון המשותף לצורך כלכלת הבית, אך נראה שבכסף המועבר, ובו בלבד, נוצר שיתוף, אך לא נוכל ליצור שיתוף אוטומטי בכל הכספים העתידים לבוא מכוח הדירה. משום כך, לאחר זמן כאשר כספי השכירות הפסיקו להיכנס לחשבון המשותף ובמקום זאת הועברו ישירות לידי המשפץ, יש לקבוע שבנתונים אלו אין לאישה חלק בשיפוץ הדירה.

האישה טוענת בנוסף לשיתוף בדירה הגדולה מחמת שיפוץ מאוחר יותר שנעשה מכספי קופת הגמל שלה.

לפנינו עדות רואה החשבון בדיון מיום כ"ח בתשרי תשע"ז (30.10.2016) שאכן משך כסף מקופת הגמל שהייתה לזכות האישה גם כן ובו נעשו השיפוצים בדירה:

רו"ח שטרנפלד: מה שענית נכון בשנת 2015, אחרי החלטות שניתנו בנושא, הייתה קופת גמל, הוא משך את כל הארבע מאות אלף ש"ח, משך גם את החלק של האישה, עשה דין לעצמו. היה צריך לשאול אותה, אולי היא לא רצתה למשוך את הכסף הזה, אולי רצתה להשאיר את זה בקופה. עו"ד חפר אומר שהוא משך את החלק שלה, למה הצמדת? אני מבחינתי השארתי את החלק של האישה והוא נושא רווחים עד ליום עריכת חוות הדעת. אני בשלב זה את החצי של האישה השארתי ע"ש האישה על בסיס תשואה מהיום הקובע עד היום.

ביה"ד: מה ההפרש לפי חישובך?

רו"ח שטרנפלד: הייתה קופת גמל 'עוצמה' שב־2004 הייתה 138, והגיעה ל־246.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ב"כ האישה: כמובן שאדם שעושה דין לעצמו במחשכים ונהנה על פי שיקול דעתו, וההנאה שלו מהכסף לצרכיו, בוודאי שהוא חייב לנו את המרב, דהיינו, כאילו זה נשאר בקופה ונשא את התשואה.

ב"כ האישה: זה היה בתיאום עם הגברת לצורך שיפוץ הדירה. במישור הפרקטי, היא הסכימה שהוא ימשוך את הכסף. והכספים הוצאו בשנת 2005 כאשר השיפוץ היה בעיצומו והגברת נהנית עד עצם היום הזה מהמגורים שם. לא יעלה על הדעת, כאשר אנחנו מקבלים התייחסות של רואה חשבון מכובד, ופתאום ללא מסמך הוא החליט שהצדק הוא כך וכך, הוא לא ערכאה שיפוטית, גם בנושא חישוב הכספים של הקרנות. אני מבקש חוות דעת נוספת של רואה חשבון מטעמנו. את רואה החשבון הזה הציע חברי. אבקש חוות דעת של אקטואר מטעמנו שיעיד בפני ביה"ד מה הם החישובים המקובלים בכגון דא.

ברם ברור שהשיפוץ הנ"ל אין בו להוכיח כוונת שיתוף שהרי שיפוץ זה נעשה לאחר הקרע בין הצדדים ולאחר שהאישה עלתה לארץ לגור כאן בגפה. ובוודאי אין לומר ששיפוץ מסוג כזה ילמד על שיתוף בזמן שיש קרע והפרדה מלאה בין הצדדים וכאשר מטרת השיפוץ היא לאפשר לאישה לחיות לבדה ללא הבעל. ואין בטענה זו כדי ללמד על שיתוף אף שיש בכך להשליך על התביעה באופן אחר שיבואר להלן.

### טענת האישה שהבעל העניק לה במתנה זכות מגורים בדירה

העדה שהעידה בדיון הייתה אחראית על השיפוצים שנעשו לפני תחילת מגורי האישה בדירה לאחר הפירוד. כך אמרה:

ש: מה אמר לך [פלונין]?

ת: [פלונין] שיתף פעולה ואמר לי: אני רוצה שיהיה לה איפה לגור ושהיא תוכל לגור בבית עד סוף חייה.

הבעל עצמו הודה שבתחילה נתן לה רשות להתגורר בדירה אך כעת חוזר בו. כך בדיון מיום ג' באב תשע"ג (10.7.2013):

ב"כ הבעל: בעניין פסיקת הוצאות, הבעל עובד במקום מסודר, והיה צריך לעזוב עבודתו, ולבוא לארץ לסידור גט, ונגרם לו הוצאות רבות, והוא בא לאור החלטת ביה"ד לסידור גט, והגשנו בקשה מסודרת וקבעו לדון בזה היום.

ענין הדירה בחיפה – האישה מתגוררת בה לבדה, בהתחלה הבעל הסכים שתגורר בה, זה דירה על שם הבעל ירושה מהוריו, אבל כיום שהאישה מנהלת כנגדו מלחמה, הוא לא מסכים שתמשיך להתגורר בדירתו, אין כוונתו שתיזרק לרחוב, אבל שתשלם דמי שימוש בדירה, בלי קשר לטענות שמבקשת גם חלק בכך.

לעניין זה נראה ברור שהסכמת האיש לאפשר לאישה להתגורר בדירה אינה מקנה בעלות לאישה בדירה ואין זה אלא רשות בעלמא להתגורר בדירה. גם לדברי העדה שאמרה שהוא נתן לה רשות להתגורר בדירה נראה שיכול לחזור בה ולא היה כאן קניין מעבר לרשות מגורים בעלמא.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

לפי האמור לעיל, עדותו של העד לגבי הרצון לרשום את הנכס בכוונת מכוון על שמו של הבעל בלבד אינה קבילה, הן מחמת העובדה שמדובר בקרובו – בן דודו, והן מחמת תוכן גוף העדות שעלה חשש לביה"ד שהעד אינו מדייק בדבריו.

### מסקנה

לפיכך, לגבי הדירה הקטנה הנוספת יש לדון שיש לפנינו שיתוף. שהרי דירה זו נרכשה במהלך הנישואין בזמן שיש לזוג שותפות מליאה בכל שאר התחומים. השיפוץ שנערך בדירה נעשה מכספים שבדבר שבשגרה היו מועברים לחשבון המשותף ולכן יש להניח שהכוונה בהם הייתה לשתף כמו תמיד. ולכן נראה שלפי הלכת השיתוף לאישה זכות בחלק הנוסף בדירה.

לאור האמור אין סתירה לדברים גם מכך שהדירה נרשמה ע"ש הבעל באשר הזוג התנהל בהתאם להלכת השיתוף ולכן אין משמעות לרישום כל שזמן שלא ברור שהייתה כוונת החרגה מפורשת. ורק דירת הירושה עצמה נחשבת לנכס חיצוני מפני שהיא לא באה מתוך השיתוף, אך הדירה שנקנתה במהלך חיי הנישואין יש לראות בה כוונת שיתוף. עדות העד שהייתה כביכול כוונה מפורשת להחרגה ולרישום ע"ש הבעל בלבד אינה קבילה כאמור ולפיכך נותרנו עם ההנחה הבסיסית שיש לפנינו חזקת שיתוף עכ"פ בדירה הנוספת שנקנתה. ומאחר שכן נמצא שאין סיבה להחריג את הדירה האמורה ממצבת הנכסים שבכלל השיתוף.

לאור האמור, לאישה זכות במחצית הדירה הקטנה.

### דיון נוסף לגבי השיתוף בדירה הגדולה

והיה מקום לומר לכאורה שלאחר שהסקנו שיש לאישה זכות שיתופית בדירה הקטנה, שוב ממילא יש לה גם זכות בדירה הגדולה, שכן לפי הפסיקה שהובאה לעיל, הרי שהטמעה של הנכסים החיצוניים בתוך רכוש המשפחה יש בה ללמד על כוונת שיתוף גם בנכסים חיצוניים, ובנידון דין הלוא הדירה הקטנה – שחלה בה חזקת השיתוף – חוברה בפועל עם הדירה הגדולה והן משמשות כדירה אחת גדולה ומאוחדת ואם כן מן הדין היה לראות בכך הטמעת הנכס של הדירה הגדולה. אף לפי מה שהעלינו לעיל שהאישה לא הצליחה להוכיח שהייתה שותפה בכספי השיפוץ, אך היה מקום לטעון לשיתוף מעצם העובדה שהדירות אוחדו, ומאחר שבדירה הקטנה נקבע לעיל שיש לראות אותה משותפת לצדדים, ממילא לאחר האיחוד עם הדירה הגדולה היה מקום לראות אף אותה כמי שנטמעה בשיתוף, ולפי זה האישה תהיה זכאית למחצית הדירה הגדולה בנוסף למחצית הדירה הקטנה.

ברם נראה שאין זה נכון. שהרי לטענת האיש גם את הדירה הקטנה אין להכניס ברשימת הנכסים בשיתוף מפני שהיא נקנתה מנכסי הירושה וכן מטעם שהיא נרשמה על שמו בלבד בכוונת מכוון להחריג אותה מהשיתוף. ואף כי הוא לא הצליח להוכיח את דבריו ולפיכך קבענו מחמת הספק שנכס זה ייכלל בנכסים שחזקתם משותפת, אבל עכ"פ לפי דבריו נמצא שאין שום ראיה והוכחה לכך שהדירה הגדולה נטמעה בנכסים המשותפים ע"י החיבור לדירה הקטנה מאחר שלפי דבריו גם הדירה הקטנה אינה משותפת. ואף שהנחנו שהדירה הקטנה היא משותפת, מכל מקום אין זו אלא הנחה בעלמא, ובדירה הגדולה שנפלה בירושה הסקנו שצריך הוכחת שיתוף מפורשת. וממילא אין די להשתמש בחזקת השיתוף בדירה הקטנה כדי להוכיח

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

שיתוף גם בנכסים אחרים. שאין הדירה הקטנה שיש בה שיתוף רק מתוך חזקת השיתוף ומחמת הספק יכולה לשמש הוכחת שיתוף שכל עצמה אין בה הוכחה אלא רק חזקת והנחת שיתוף.

ונבאר בהרחבה:

הרי לגבי הדירה הגדולה החזקה היא שהיא אינה משותפת, ולעניין דירה זו נטל ההוכחה מוטל על האישה להוכיח שהייתה כוונת שיתוף, ומאחר שאין לה הוכחה לשיתוף אלא כל שיש בידה הוא חזקת שיתוף לגבי הדירה הקטנה, חזקה זו אינה הוכחה אלא רק בגדר הנחה וחזקה ולפיכך היא לא יכולה להוות ראיה לכוונת שיתוף. והרי לגבי הדירה הגדולה אנו זקוקים להוכחת שיתוף ולא די בחזקת שיתוף. ולפיכך, אף על פי שהאיש לא הצליח להוכיח את דבריו לגבי הדירה הקטנה, אך לגבי הדירה הגדולה האישה היא זו שזקוקה להוכחה כדי לייצר כוונת שיתוף ונטל זה היא לא השכילה להרים.

לאור האמור, לאישה מחצית מהזכויות בדירה הקטנה לפי הלכת השיתוף. לעניין זה יש להדגיש שלאישה זכות קניינית גמורה במחצית הדירה הקטנה והיא זכאית לפיכך להמשיך להחזיק בזכות זו ולקבל חלק בהתאם גם בזכויות הפינאנציאליים שיש בבניין. יודגש, במסגרת זו היא מחויבת להמשיך בהסכמים שעליהם חתם האיש עם היזם בפינאנציאליים מפני שעד לפירוק שיתוף בפועל הוא משמש נאמן שלה לעניין זה.

### דמי שימוש

האיש תבע מהאישה לשלם לו דמי שימוש לאור העובדה שהתגוררה בדירה שבבעלותו לאחר הגירושין.

לאור האמור לעיל יש לדון לגבי דמי שימוש בדירה הגדולה, וכן דמי שימוש עבור מחצית הדירה הקטנה ששייכת לגרוש.

הנה מאחר שהסקנו לעיל שיש לאישה חלק בדירה הקטנה, ומאחר שהדירה הקטנה חוברת לה יחדיו עם הדירה הגדולה והן משמשות יחד כדירה אחת גדולה, נמצא שהאישה הייתה משתמשת בדירה שהיא שותפה לה ויש לה בו חלק. ומעתה יש לדון בכל שותפים ששותף אחד משתמש בדירה לבדו אם יש לשותף השני זכות לתבוע דמי שימוש.

ובדבר זה כבר הלכו נמושות. ברמ"א (חושן משפט סימן קעא סעיף ח):

לא חלקו, והשתמש בו אחד מן השותפין כמה שנים, לא יוכל אחר כך האחר לומר: "אשתמש ג"כ זמן שנשתמשת", דכל זמן שלא חלקו, כל אחד בשלו הוא משתמש.

ויסוד הדברים מדברי תשובת הרשב"א (חלק ב תשובה קמא):

דכל שלא חלקו בשלו הוא משתמש. ואפילו בחצר שיש בה דין חלוקה נמי. וכל שכן בחצר שאין בה דין חלוקה. דלא דמי לדר בחצר חבירו שלא מדעתו. וה"ה דאינו יכול לומר לו: "כדרך שנשתמש בו שתי שנים אשתמש בו אני לבד כנגדך", דכל שלא חלקו בשלו הוא משתמש, ואלו רצה חבירו היה משתמש בו.

עם זאת, דייקו אחרונים מדברי הרשב"א בסוף התשובה: "ואלו רצה חבירו היה משתמש בו", שאם אחד מהשותפים מבקש לחלוק את הנכס המשותף בכל דרך הלכתית אפשרית, בין גוד או איגוד' בין חלוקה לזמנים לשיטת הרמב"ם, הרי הוא כאומר שאינו יכול להשתמש עם

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

חברו. ואם חברו ישתמש לבדו משעה זו ואילך, עליו להעלות שכר לשותף שאינו משתמש באותה שעה. עיין שו"ת בית דוד (חלק חושן משפט סימן נה).

בנידון דידן האיש היה מתגורר בגרמניה כל העת והאישה לא מנעה ממנו בפועל מלגור בדירה. אדרבה האיש הוא זה שהיה מעוניין בגירושין. יתירה מכך, האיש הבטיח לה כמובא לעיל, להתגורר בדירה למשך כל ימי חייה, ואמנם אח"כ חזר בו, אבל עכ"פ דבר זה דיו ללמד שהאישה לא מנעה אותו מלהשתמש בדירה ולפיכך נראה לפטור את האישה מדמי שימוש עד היום. ויש להוסיף, שגם לאחר תביעת הבעל, האישה לא מנעה את פירוק השיתוף, אלא שתבעה מה שלדבריה יש לה חלק בדירה ולכן גם מטעם זה אין לחייב את האישה בדמי שימוש.

ברם מאחר שהצדדים הם שותפים, זכותו לממש מכאן ואילך את חלקו ברכוש ועל הצדדים להגיע להסדר בעניין השותפות שלהם מכאן ואילך.

ומסברה נוספת יש לפטור את האישה מדמי שימוש, מאחר שהאישה השקיעה מקופת הגמל שלה בשיפוץ כפי שהובהר לעיל, וכמו כן שיפוץ זה נעשה בהוראתו של הבעל ובהסכמתו, לפיכך יש לדון שבכך הבעל נתן לה רשות להתגורר בדירה ובגללו היא הוציאה כסף על הדירה. ואין זה רק "מוציא הוצאות על פיו" שלפי זה יצטרך על פי ההלכה רק להחזיר לה את ההוצאות, אלא יש לדון שכוונתו הייתה שהיא יכולה להישאר בדירה לאורך זמן שבו שוכר סביר היה משקיע כמו כן בדירה ששכר. ולפיכך יש לדון מהו אורך הזמן של שכירות שבו שוכר היה משקיע בדירה.

ואף שבנידוננו האישה אינה שוכרת את הדירה ואינה משלמת שכירות, בכל זאת מאחר שהבעל נתן לה רשות להשתמש בדירה באופן כזה שבו היא גם מוציאה כסף לשיפוצים, ברור מכך לכאורה שהוא מתכוון לאפשר להשתמש במשך זמן זה. וקיימא לן שמי שהשאל לחברו חפץ לא יכול לחזור בו בתוך התקופה שהשאל לו לצורך כך. והוא הדין כאן לכאורה שאינו יכול לחזור בו בתוך התקופה הזו.

ולאחר העיון נראה שתקופה של מספר שנים כפי שישבה האישה עד היום הם זמן סביר שבו שוכר היה משקיע ומוציא הוצאות לצורך דירה שהוא שוכר בה אף בלי שיושבו לו הכספים.

### הרב שניאור פרדס

לענ"ד יש צורך לברר את טענות הצדדים, שלדברי האישה התובע אמר לה כי הדירה תהיה לה לכל חייה, טענה זו נתמכה בפני ביה"ד ע"י עדות מטעם האישה, ואף התובע לא הכחיש אמירה זו, אלא שלפי טענתו חזר בו מהסכמה זו עקב מעשיה הלוחמניים של האישה נגדו.

### חזרה ממתנה שהבעל נתן לאשתו

והנה כעיקרון אין ביכולת נותן מתנה לחזור בו בטענה כי בעת נתינת המתנה המקבל היה אוהבו וכעת היה לאויבו. וכך עולה מדברי שו"ת הריב"ש (סימן שא) בנדון כבנידון דידן בבעל שנתן מתנה לאשתו, וז"ל שם:

ועוד כתב דשדרו ממתכתא דמאן דכתיב מתנה לאשתו בשעת נשואין ומגרש לה לא אמרינן "כי אקני לה אדעתא למיקם קמיה" דאלא מעתה מאן דיהיב מתנה למאן דרחים ליה ערבא בעי למשקל מיניה דרחים ליה לעלם !

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

וה"נ דמאן דיהיב ליה מתנה לרחמיה ונפל ביניהון איכסא הדרא מתנה, הא לאו טעמא הוא, ועוד כך עושים רבותינו ז"ל הראשונים וכל דייני דמתיבתא וכו', ע"כ בעטור. וכל זה אמת ונכון. אבל אין דבריהם אלא בנותן קרקע או מעות או אפילו שאר מטלטלין שאינן לא מלבושין ולא תכשיטין ללבוש ולהתנאות בהן ואינן בכלל מה שעליה.

הרי מפורש כי בעל שנתן מתנה לאשתו מטלטלין (שאינם תכשיטים) או קרקעות – במסגרת של חיבה בחיי הנישואין, שוב אין ביכולתו לחזור ממתנתו זו כיון שהחליט לגרשה. ובטעם הדין נראה כי כל עוד לא התנה מתנתו מחמת אהבתו לאשתו, שוב אין ביכולתו לחזור בו מחמת האיבה שרכש לה לאחר מכן, כי כל כהאי גוונא נחשב כדבר ש'נולד' לאחר מכן. וכמו כן בנידון דידן שהתובע נתן את הדירה במתנה לאשתו כפיצוי לפרידתם, שוב אין ביכולתו לחזור בו רק מכוח האיבה שרכש לה מחמת מעשיה שהתגלו לו לאחר מכן.

יסוד דברי הריב"ש אלו נפסקו להלכה בדברי השולחן ערוך (אבן העזר סימן צט) הרמ"א והנושאי כלים.

שולחן ערוך שם נפסק וז"ל: "הנותן מתנה לאשתו, אף על פי שהוא מגרשה מדעתו, זכתה במתנתה."

וכתב הרמ"א: "הגה: נראה לי כאן טעות, אלא כך ראוי להיות: 'אף על פי שמגרשה שלא מדעתה, כגון שסרחה עליו, אפילו הכי מתנתו שלה.'"

וכתב החלקת מחוקק (שם ס"ק ז) לבאר את החילוק בין תכשיטים לבין שאר דברים:

הטעם דבשלמא בגדים ותכשיטים שעושין להתנאות בה האישה אין דעתו למתנה גמורה רק שתקשט בהם כל זמן שהיא תחתיו אבל אם תסרח עליו אדעתא למשקל ולמיפק לא אקני לה אבל הנותן לאשתו קרקע או מעות או אפי' שאר מטלטלין שאינן ראויים ללבוש ולהתנאות זה נגבה בין באלמנות בין בגירושין כל שאינה מורדת בו דלא גרע מתוספות שליש שמוסיף לה בכתובתה דאטו מאן דיהיב מתנה לחבריה ולרחמיה ערבא בעי למשקל מיניה דרחים ליה לעולם, עיין בתשובת הריב"ש סימן ש"א [...]

וכן כתב הבית שמואל (שם ס"ק ו):

הטעם: בשלמא בגדים ותכשיטים שהם עשויים להתנאות בהם אין דעתו למתנה גמורה אלא להתקשט בהם כל זמן שהיא תחתיו אבל שאר מתנות שאין עשוי' להתקשטו' נתן לה במתנה כשהיא אינה מורדת. ועיין תשובת ריב"ש סי' ש"א.

מבואר מכל הנ"ל כי כולם שווים שכל שנתן מתנה לאשתו מתוך חיבתו אליה, אין ביכולתו לחזור בו ממתנה זו רק משום שרכש לה איבה לאחר מכן וכעת רוצה לגרשה וזאת אף אם הגירושים הם בסיבתה ואשמתה של האישה.

וכך ביאר בשו"ת חתם סופר (סימן קמא) המובא שם בפתחי תשובה (ס"ק ז):

[...] בתשובת חתם סופר סימן קמ"א שכתב דבלבוש הוסיף "אפילו מצא בה דבר ערוה נוטלת המתנות" והדין עמו דלעולם נימא השתא הוא דאיתרע ועד עתה היתה טובה וישרה ואיכא סברת הגאונים (הובא בחלקת מחוקק ס"ק ז דאטו מאן דיהיב מתנה לרחמיה ערבא בעי למישקל מיניה דרחים ליה לעולם) ואטו מאן דיהיב מתנה לפלוני צדיק ונעשה רשע יחזור מתנתו בשביל זה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

וראה שם בסוף דבריו שדווקא בהתברר מעיקרא שיש באישה חיסרון, רק אז המתנות חוזרות וז"ל:

אמנם נ"ל בנושא אישה בחזקת כשרות ונותן לה מתנות ואח"כ נודע שהיא אסורה עליו מקודם נישואין כל המתנות חוזרים לבעל דהכא לא שייך סברת הגאונים הנ"ל דהרי ודאי אם נתן מתנה לחבירו בחזקת שהוא אוהבו ונמצא דבאותו שעה לא היה אוהבו היתה חוזרת המתנה אי לאו משום דדברים שבלב אינם דברים והרי לא פירש בהדיא "על מנת שאתה אוהב שלי" כו' והכא הרי אזלינן בתר אומדנא.

ויש להעיר כאן שאין כל זה נוגע לדברי הפוסקים שמתנות שהיא נתנה לו – חוזרות בפירוד ביניהם כי שאני התם שמתנות אלו ניתנו בתקופת שידוכין לקראת הנישואין, והו"ל כאילו התנתה הכלה או אביה שהמתנות ניתנו לבעל על דעת שיינשאו והרי לא נישאו, ראה הערה.<sup>1</sup>

### בירור גדרה של ההמתנה שניתנה לאישה בנידון דידן

אכן כל המקורות הנ"ל מדברים במקרה שהאישה זכתה במתנה. אולם בנדון כבנידון דידן יש לדון אם האישה בכלל זכתה במתנה באופן ששוב אין ביכולתו של התובע לחזור בו. לשאלה זו מספר היבטים:

האם בשעתו הייתה לבעל כוונה להקנות לאישה את הדירה הקטנה? אם תימצי לומר שהייתה כוונת קניין מצד הבעל, האם נעשה מעשה קניין מצד האישה בדירה? אם תימצי לומר שהייתה כוונת קניין מצד הבעל ומעשה קניין מצד האישה, האם כוונת ומעשה הקניין הייתה לקניין של שימוש בדירה (קניין פירות), או שמא הייתה כאן כוונת ומעשה קניין לקניית גוף הדירה? כל זה אם נניח כי יש תוקף קנייני להסכמת הצדדים, אכן ייתכן שכלל לא הייתה כוונת קניין מצד הבעל אלא רק מתן רשות לאישה לדור בדירה לפי שעה במטרה להשקיט ממריבות, וכוונתו הייתה שבכל עת יהיה בידו לחזור בו ממתן רשות זו.

<sup>1</sup> כתב המאירי (כתובות סג, א) דמורדת מחזיר לה הבעל כל מה שנתנה לו במתנה, שלא נתנה לו על דעת כן, וכן פסק המקור ברוב (סימן יז, הובא בבאר היטב אבהע"ז סימן עז ס"ק י) דמתנות שנתנה היא לו בזמן השידוכין והיא מורדתה – אם הן בידה אין מוציאין מידה, וכן מה שנשאר חייב חמיו אין חייב לתת לו כלום. ודבר זה נלמד מדברי תשובת הרא"ש (שהביא הטור בסימן קנד) בארוסה שאינה רוצה להנשא בטענת מאיס ואביה פסק לתת לה ממון והארוס שואל מה שפסק, ודאי כיון שבתו אינה רוצה להנשא אינו חייב לתת לו כלום, שלא פסק אלא על מנת שתנשא לו, ומהא נוכל לדון דכשם שהתם יכול למימר שלא פסק אלא על מנת שתנשא לו כך בנדו"ד יכול לומר שלא פסק אלא על מנת אם תעמוד בתו תחתיו, ועתה שאינה רוצה לעמוד תחתיו אין חייב כלום. וכן פסק בערוך השלחן (אבן העזר סוף סימן נא) דאם אבי הבת רואה אחר החתונה שאין לו חיים נעימים עם בתו שחתנו מרגיל עמה קטנות אין צריך ליתן לו אף אם נשבע ליתן לו, כמ"ש בחושן משפט (סימן עג) עיין שם, וכן כשהמעות ביד שלישי לא ימסרו המעות לידו שיש לחוש שירגיל יותר קטטה כשהמעות יהיו בידו. אמנם אם האב מבקש עלילות לבלי ליתן לחתנו המעות, מוציאין הבי"ד המעות ומוסרים לחתנו. ודברים אלו תלויים בראיית עיני בית דין. ע"כ. ועיין פד"ר (כרך י עמ' 335 וכרך יא עמ' 129). ועיין מנחת פתים על השו"ע (שם) שמחלק להלכה בין מתנות שנתנה לו בשידוכין לבין מתנות שנתנה לו אחרי הנישואין.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

הנותן לחברו זכות 'דיוור' בביתו

הנה השולחן ערוך (חושן משפט סימן ריב סעיף א) פסק:

אין אדם מקנה, לא במכר ולא במתנה, אלא דבר שיש בו ממש. אבל דבר שאין בו ממש, אינו נקנה. לפיכך המקנה לחבירו אכילת פירות דקל זה או דירת בית זה, לא קנה עד שיקנה גוף בית זה לדור בו וגוף אילן לאכול פירותיו.

מבואר כי הזכות לדור בדירה אינה ברת הקנאה משום שהיא דבר שאין בו ממש ואין תוקף לקניין על דבר שאין בו ממש. לפיכך הרוצה להקנות דיוור עליו לומר שהוא מקנה את "גוף הבית לעניין הדיוור בו".

וכתב הרמ"א שם: "האומר: 'דור פלוני בבית זה' ולא קצב זמן הדירה, אפילו רק שעה אחת במשמע (הגהות מרדכי סוף ב"ב)."

לכאורה אין פשר לדברי הרמ"א, שכן מתחילת לשונו משמע שמדובר על מקרה שבו אמר רק "דור פלוני" בלא אמירת הקנאת גוף הבית לדיוור, לפי זה אין כאן הקנאה כלל – אפילו לשעה אחת. מחמת קושי זה העלה הש"ך (שם ס"ק א) שבמקרה שאמר גוף הבית לדיוור, קנה לעולם, ואם לא אמר אלא "דור פלוני" אינו קונה כלום כי הווי קניין לדבר שאין בו ממש. נתיבות המשפט (שם ס"ק א) העלה שדברי הרמ"א מתפרשים על פי מה שכתב אחרי כן שיש ביכולת הקניין בסוף השטר לתקן את הלשון ללשון המועילה לקניין, ולכן כאשר כתב "דור פלוני" וקיבל קניין בסוף השטר הרי שיש ביכולת הקניין לתקן את הלשון כאילו נאמר קניין גוף הבית לדיוור, אך כיון שבפועל אמר רק לשון ידור, הרי שיש ביכולת הנותן לקיים את הקניין רק לשעה אחת בלבד. אבל במקרה שאמר שהבית קנוי לדיוור – סתמו הוא שקנה לעולם כי הקניין על גוף – סתמו הוא לעולם ולא לזמן קצוב. מה שאין כן כשמזכיר רק לשון 'דיוור' הרי שהדיוור יכול להתקיים לשעה אחת בלבד.

והנה בנידון דידן בהנחה שכוונת הבעל הייתה להקנות לאשתו זכות שימוש בדירה (קניין פירות) הרי הצדדים אינם מודעים לגדרי הלכה זו, וקשה להניח שהבעל אמר לאשתו לשון הקנאה המועילה – שתקנה את גוף הבית לדיוור, וגם לא נעשה 'קניין סודר' שנאמר שהלשון תוקנה על ידי כך. נמצא שאף אם כוונת הבעל הייתה לקניין, הרי שלקניין כזה אין תוקף.

אולם כל זה במידה וההסכמה לקניין הייתה להקנות לאישה רק זכות דיוור, וזה אי אפשר ללא אמירת קניין נכונה וכנ"ל. אבל ייתכן שכוונת הצדדים בהסכמה זו הייתה לשם חלוקת רכוש, דהיינו שרצון הבעל היה להקנות את הדירה לאישה לגמרי במטרה להעניק לה את חלקה כמסגרת חלוקת רכוש קבועה בניהם.

אלא שלפי דרך זו יש לעיין באיזה מעשה קניין קנתה האישה את הדירה, דהנה קרקע וכן בית דירה המחוברת לקרקע נקנה בכסף שטר וחזקה. בנידון דידן לא נכתב שטר או כל הסכם בין הצדדים לעניין הבעלות של האישה על הדירה. מאידך גיסא היה מקום לדון לקניין כסף לפי טענת האישה שהדירה הקטנה נרכשה מהכספים המשותפים הכוללים את כספה של האישה ששחררו מקופת גמל, אך כיון שלפי טענת הבעל רק הכספים שקיבל בירושה נועדו לרכישת הדירות, נמצא שאין לנו ברירות באיזה כסף נקנתה הדירה הקטנה, ונטל ההוכחה ייפול על האישה כיון שהדירות רשומות ע"ש הבעל עד היום.



# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

### קניין חזקה בבית דירה ללא הסכם כתוב

אבל יש לדון שהאישה קנתה בקניין חזקה דהיינו שלאמירת הבעל דין 'לך חזק וקני' ואילו השימוש של האישה בדירה נחשב כגוף קניין החזקה. והגם שלדעת שו"ת המהרי"ט (חלק א סימן סח) קניין חזקה נעשה רק במקרה שהקונה שינה בגוף הקרקע כגון שנעל גדר ופרץ, אבל עצם השימוש בבית, לא נחשב לקניין חזקה. מכל מקום דעת הרבה אחרונים שגם שימוש בדירה הוא בכלל קניין חזקה, וכך העלה נתיבות המשפט (סימן קצב ס"ק ו) בארוכה ודחה דברי המהרי"ט, והביא שכן דעת המחנה אפרים, וכן עולה מדברי קצות החושן (סימן קפט ס"ק א). והיה מקום לדון אף לשיטת המהרי"ט שהאישה קנתה בקניין חזקה מכוח השיפוצים שלפי טענתה מומנו גם מכספיה, אך כאמור נטל ההוכחה על האישה כיון שהבעל טוען שהשיפוץ מומן מכספיו וכנ"ל.

אכן למעשה נראה שאין תוקף לקניין של האישה בדירה, וזאת מלבד חוסר הברירות מה הייתה תוכן ההסכמה לקניין, ועל הצד שההסכמה הייתה רק לזכות דיור בבית ולא להקנאת גוף הבית לצמיתות, הרי נתבאר שבהעדר אמירה מדויקת של זכות קניין הבית לפירות, לא זכה הקונה בשום דבר. אך אף אם ננקוט שההסכמה הייתה לקניית גוף הבית לצמיתות, מכל מקום כל עוד הסכמה זו לא נכתבה כחלק מהסכם בין הצדדים, ביכולת הבעל לחזור בו, וזאת משתי סיבות. האחת שהרי המנהג שעסקאות נדל"ן מגובות בהסכם כתוב. ההשכלה ההלכתית לכך היא שאף אם נניח כי ביכולתה של האישה לקנות את הדירה בקניין חזקה, מכל מקום הווי ליה כמקום שכותבין את השטר, וכל עוד לא נכתב שטר, ישנו חוסר בגמירות דעת לקניין כדלהלן:

עיינן בית יוסף (סימן קצב סעיף יג) וכסף משנה (מכירה פרק א הלכה ח) בדעת הרמב"ם דבחזקה לבד קנה אף במקום שכותבין את השטר, וכן פסק הרמ"א (בסוף סימן קצב), ועיינן שם בסמ"ע (ס"ק יט וס"ק כח) טעם הדבר שחזקה עדיפה מכסף כיוון שהקניין נעשה בגוף הקרקע, וכן דעת הרא"ש והר"ן הובא בבית יוסף שם. אך בשו"ת ר"ב אשכנזי (סימן יז) ציינן לדברי הרמב"ן (קידושין כו, א) והריטב"א שם דבמקום שכותבין את השטר, גם בחזקה לא קנה לחוד, ובעל העיטור (מאמר שלישי דף יג, ב) הביא שתי דעות בזה. וראה בערוך השולחן (חושן משפט שם סעיף יז) שכתב:

ואם התנה שלא יקנה בלא שטר הכל לפי תנאו וכן במקום שהמנהג שלא לקנות בלא שטר אינו קונה בהחזקה וכן כשהמנהג לקיים בהערכאות לתוקף העניין אינו קונה בלא זה.

עולה מדבריו שבמקום שנהגו לסיים את העסקה בשטר, הרי שגם בקניין חזקה אינו קונה עד שיכתוב את השטר. וראה עוד פסקי דין ירושלים (דיני ממונות ובירורי יוחסין יד עמוד קיד) שכתבו בנדון כבנידון דידן: "ולענין דינא יכול המוחזק לומר קים לי." ולפי זה בנידון דידן שהדירות עדיין רשומות על שם התובע, הרי שהוא המוחזק בהן וביכולתו לטעון קים לי שלא הייתה גמירות דעת לקניין בחזקה לחוד.

### הצורך בחלוקת כלל נכסי זכויות הצדדים ואישורם בפני ערכאה שיפוטית

וכן לפי מה שמסיים ערוך השולחן: "וכן כשהמנהג לקיים בהערכאות לתוקף העניין אינו קונה בלא זה", הרי שכך הוא המנהג גם בנידון דידן כדלהלן. נראה כי לחלוקת רכוש שבהסכם הגירושין צריך להיות מבנה הכולל את פרטי הרכוש, זכויות הצדדים וגוף ההסכמה לחלוקתם. לפ"ז בנידון דידן הגם שהבעל נתן את הסכמתו לאישה לדור בדירה,

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

אין זה בכלל הסכמה לחלוקת רכוש כי לא דובר ולא נכתב אז מהם פרטי הרכוש והזכויות של הצדדים וגם לא דובר על חלוקתם.

גדולה מזו מצינו שגם הסכם גירושין כתוב שפורטו בו כל פרטי חלוקת הרכוש, שאף נחתם ע"י הצדדים, כל עוד לא הובא ההסכם לאישור ערכאה שיפוטית, די ש ביכולת הצדדים לחזור בהם מההסכם כלשון החוק ליחסי ממון סעיף 2 (א):

הסכם ממון טעון אישור בית המשפט לענייני משפחה (להלן – בית המשפט) או בית הדין הדתי שלו סמכות השיפוט בענייני נישואין וגירושין של בני הזוג (להלן – בית הדין), וכן טעון שינוי של הסכם כזה אישור כאמור.

לעניין זה, הסכם גירושין דינו כהסכם ממון כלשון החוק שם (ד): "הסכם בין בני הזוג שאושר בפסק דין להתרת נישואין על ידי בית הדין, דינו כדין הסכם ממון שאושר לפי סעיף זה."

הרציונל מאחורי הדרישה הזו היא כדי לבדוק שהצדדים מודעים היטב למשמעות השינוי ולתוצאותיו. לפיכך נקבע בפסיקה כי הסכם שאינו מאושר דינו להתבטל (ראה ע"א 419/84 טוכמינץ נ' כרמל (טוכמינץ), פ"ד לט. ע"א 486/87 אבידור נ' אבידור).

גם בנימוקי בית הדין הגדול (תיק מספר 5037-28<sup>1</sup> משנת תשס"ו מאת הדיינים הגאונים הרב ש' דיכובסקי, הרב א' שרמן, והרב ח' איזיר), הנחת היסוד של דיני ההרכב הייתה כי הוראת החוק בעניין זה מחייבת היא גם מבחינה הלכתית. והגר"א שרמן הסביר את הדברים בזה הלשון:

לאחר עיון נוסף, הגעתי למסקנה, שהקובע לגבי אישור הסכם גירושין בין בני זוג הוא רגע ההופעה בבית המשפט. כל אחד מן הצדדים יודע שחתימתו אינה מחייבת כל עוד לא בא אישור משפטי לכך. על כן, גם גמירות דעתו שהייתה בעבר היא גמירות דעת שאינה סופית כי הוא יודע שכל עוד לא הגיע האישור המיוחל, אין ערך לחתימה. כל זאת באופן עקרוני, ועדיין הדבר צריך עיון.

המבואר כי לאחר שנחקק החוק, גמירות הדעת של הצדדים לחתימתם על ההסכם אינה שלימה עד אשר ערכאה שיפוטית תאשר זאת.

קל וחומר שכך יש לנקוט בנדון כנידון דידן שעה שצד אחד בלבד נתן לצד שכנגד לדור באחת מכלל הדירות, ללא אזכור כלל נכסי זכויות הצדדים וההסכמה לחלוקתם, שאין לראות בכך הסכמה סופית לחלוקת שותפות קבועה בנכס ספציפי, אלא לכל היותר כמשאלה או רצון להעניק לצד שכנגד את הנכס שניתן לו לדור בו לפי שעה. והגם שהאישה דרה בדירה הקטנה מכוח הסכמת בעלה עד היום, והיה מקום לפי זה להחיל את אשר נקבע בפסיקה כי מאחר שלכל הסכם ממון וכן לכל הסכם גירושין יש ממד חוזי והסכמי, לפיכך במקרים שבהם הצדדים התנהגו לפי ההסכמים ביניהם ההסכם ייחשב בר תוקף מכוח דיני החוזים אף אם לא אושר בצורת פסק דין. לעניין זה ראה בה"פ 08<sup>10</sup>2623:

הכלל הוא כי אישור המוענק ע"י בימ"ש להסכם ממון מהווה תנאי לתקפותו (ע"א 169/83 שי (שרעבי) נ' שי (שרעבי), פ"ד לט (3) 776).

יחד עם זאת, כחריג לכלל, יש הרואים באישור בית משפט רובד נוסף להסכם שערכו בני זוג, ולפיהם, גם הסכם ממון שלא אושר ע"י בימ"ש, עשוי להיחשב להסכם תקף על פי דיני החוזים (ר' ע"א 486/87 אבידור נ' אבידור) [...] והכל – כאשר מאז חתימת הצדדים על ההסכם התנהגו על פי המוסכם ביניהם.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

אך כמובן, לא כל התנהגות של הצדדים יוצרת הסכם הממון. ויש לציין כאן ענין דומה – את התנאים הדרושים ע"מ להגיע לכלל שינוי של הסכם נכתבו בתמ"ש 08-17140, והם:

האם הצדדים סברו שגם ללא אישור ההסכם ראוי ונכון להתקיים לפי הוראותיו; האם הצדדים הסתמכו על ההסכם וביצעו חלק מהותי מהוראותיו; האם הועברו וחולקו נכסים מכוח ההסכם; מהו הזמן שחלף מאז כריתת ההסכם; מהן הסיבות לאי אישור ההסכם.

הנוגע לנידון דידן הוא דכפי האמור בעת מתן הרשות שנתן התובע לאישה לדור בדירה, לא אוזכרו נכסי הצדדים ולא התקבלה כל הסכמה לחלוקתם הקבועה, לא בעל פה ולא בכתב, וכך יש להסיק גם מפרוטוקול הדיון האחרון כי כעבור תקופה קצרה יחסית משנכנסה האישה לדירה, תבע התובע את חלוקתה מחדש לאור הצורך לערוך חלוקה שוויונית וקבועה של כלל נכסי וזכויות הצדדים. משכך, אין לראות בהסכמת האיש לדיוור האישה בדירה הקטנה כהקנאה ברת אופי של חלוקת רכוש, ויש ביכולתו לחזור בו מהסכמה זו.

### הרב חיים ו' וידאל

לאור האמור נקבע:

1. לאישה מחצית מהזכויות בדירה הקטנה.
2. לאישה אין זכויות בדירה הגדולה.
3. האישה פטורה מלשלם דמי שימוש עד היום.
4. מהיום ואילך על הצדדים להגיע להסדר כספי בעניין דמי השימוש בדירה לפי קביעת הזכויות דלעיל.

פסק הדין מותר בפרסום לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום כ"ו בטבת התשע"ח (13.1.2018).

הרב יאיר לרנר

הרב חיים ו' וידאל

הרב שניאור פרדס – אב"ד